

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával. Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

Simon József

Metafizika

3.2 lecke – 25 perc

Az individuális dolog konstitúciója – a nyaláb-elmélet

A nyaláb-elmélet szerint nem beszélhetünk olyan alapul szolgáló szubsztrátumról, mely az előző leckében biztosította az egyedi dolgok konstitúcióját. A partikuláris entitások kizárólag a velük asszociált sajátosságokból épülnek fel: az egyedi dolgok nem mások, mint sajátosságaik egyfajta kötegei vagy nyalábjai.

sajátosság 1 (fehér)

sajátosság 2 (gömb)

sajátosság 3 (hideg)

...

Ha az egyedi dolog nem más, mint sajátosságainak nyalábja vagy kötege bármiféle azokat hordozó szubsztrátum nélkül, akkor az első felmerülő kérdés az, hogy mi tartja össze ezen sajátosságokat egy dologgá; mi az a lételméleti „ragasztó”, amely a különböző sajátosságokat összeilleszti? Adottnak kell lennie valamiféle redukálhatatlan ontológiai relációnak, mely felelős ezért az egységért, fogjuk azt fel akár a sajátosságok egyidejű vagy egy helyen történő jelenlétének. Az egyedi dolog ily módon kontingens, esetleges sajátosságok egysége: a sajátosságok közötti, más visszavezethetetlen

reláció olyan sajátosságokat köt össze egy nyaládba, melyeknek lehetséges akár meg-nem-léte is az individuumon.

David Hume: *Értekezés az emberi természetről*, I,1,6, ford. Bencze György, Budapest 2006, 34:

Az egyedi dolgokat lételméleti szempontból tehát csak sajátosságok alkotják. Az egyedi dolgok fogalma a lételméleti szempontból alapvetőbb és

Tehát nem alkothatunk magunknak olyan ideát a szubsztanciáról, mely több volna, mint a különös tulajdonságok ilyen vagy olyan összességének az ideája, és nem is gondolunk semmi többre, amikor beszélünk vagy elmélkedünk róla.

és hangsúlyosabb sajátosságok konstellációjának származtatott fogalmaként adódik csupán. A nyaláb-elmélet képviselői szerint az univerzálékat nem úgy definiáljuk, hogy azokat szám szerint különböző partikuláris dolgok instanciálják, hiszen a partikuláris dolgok származtatottak. Ehelyett úgy tekintenek az általános sajátosságokra, mint amelyek térben és időben sokféleképpen megjelenhetnek ismétlődő módon.

A nyaláb-elmélettel szemben megfogalmazott sokféle **kritikák** egyike abból indul ki, hogy ezen elmélet nem képes fenntartani azon meggyőződésünket, hogy az individuális dolgok és sajátosságainak egymásra vonatkozó viszonyát szubjektum-predikátum struktúrájú kijelentésekkel adjuk vissza. Úgy tűnik, hogy egy hordozó nélküli sajátosság-nyalábról pusztán olyan predikátumok összességével tudunk számot adni, mely sajátosságoknak nincs olyan hordozója, melyet a szubjektum-terminus fejezne ki. A nyaláb-elmélet válasza erre az, hogy a sajátosságok pusztán hordozó nélküli megjelenése ahhoz hasonló, mint amikor időjárási jelenségekről beszélünk. Amikor azt állítjuk, hogy esik vagy havazik, akkor sincs olyan hordozó, mely ez az adott időjárási jelenséget hordozná; melynek sajátossága volna az eső esése vagy a havazás. A fehér sajátosságának megjelenése sincs ráutalva arra, hogy létezzék egy dolog, melynek sajátossága a megjelenő fehér szín.

Végül is, abban a kijelentésben, hogy „Ez a hógolyó fehér”, nem kell felvennünk egy szubsztrátumot, melyről a fehérséget és más sajátosságokat állítunk, hanem elég, ha szubjektumként magát a sajátosságok adott nyalábját vesszük. Ha az ellenvetés ezt körbenforgó érvelésnek találná (hisz már eleve rendelkezik a fehér színnel az a szubjektum-terminussal megjelölt sajátosság-nyaláb, melyről a fehérség sajátosságát állítjuk), akkor a nyaláb-elméletet védő álláspont a következőképpen argumentálhat. Különítsük el a sajátosság-nyalábban azt a kisebb nyalábot, mely a hógolyót jellemző minden más sajátosságot maradéktalanul tartalmaz, kivéve a fehérséget. Legyen ez a szubjektum-terminussal megjelölt sajátosság-nyaláb, és állítsuk erről a fehérség predikátumát! Ekkor: sikeresen állítjuk a fehérség predikátumát, úgy, hogy a szubjektum-terminus egy kisebb nyalábot, és nem a sajátosságokat hordozó szubsztrátumot jelöl meg.

A sajátosság-nyaláb struktúráját kifejező e kijelentése során azonban elvész az individuális dolog önazonossága. Ugyanis, ha vesszük a hógolyó ama sajátosságát, hogy hideg, akkor a nyaláb-elmélet képviselője szerint nyilván ugyanúgy állítjuk elő a szubjektum-predikátum struktúrájú kijelentést, mint az előbb: a hideg predikátumát arról a szubjektum-terminusról állítjuk, mely a hidegségen kívül a hógolyó minden sajátosságát felelő nyalábra vonatkozik. Ekkor azonban a fenti, a fehér predikátumát állító, és az iménti, a hidegség predikátumát állító

kijelentések szubjektumai el fognak térni egymástól, így a két sajátosságot nem egy és ugyanazon egyedi dologról állítjuk.

Egyedi dolog (hógolyó) mint sajátosságok nyalábja

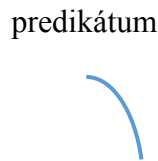

kék: hideg
zöld: gömb
sárga: fehér
fekete: kemény

A **fehér** sajátosság predikációja a „kis nyaláb”-ként felfogott szubjektumról:

A **hideg** sajátosság predikációja a „kis nyaláb”-ként felfogott szubjektumról:

A nyaláb-elmélet válasza erre az, hogy az ellenvetés azt feltételezi, hogy akkor vagyunk képesek egy egyedi dologra referálni, ha annak minden sajátosságát ismerjük. Azonban a helyzet az, hogy akár a teljesen egyedi referenciájú tulajdonnevek esetében sem kell az individuum minden sajátosságát ismernünk ahhoz, hogy sikeresen utaljunk ezekkel az individuumokra. Annak ellenére, hogy a különböző sajátosságok predikációja esetében más és más kisebb nyalábok képezik a szubjektum-terminus referenciáját, e szubjektum-terminusok vonatkozhatnak egy és ugyanazon dologra. A nyaláb-elmélet e válasza az ismeretelméleti és metafizikai megközelítés kettősségére alapul: parciális megismerésünk képes a sajátosság-nyaláb különböző „darabjai”, „al-nyalábjai” alapján beazonosítani a konkrét („nagy”) sajátosság-nyalábot. Metafizikai szempontból azonban nem választhatjuk el a nyaláb-részeket a „nagy”-nyaláb beazonosításához. Mivel az individuális dolog semmi más, mint az általános sajátosságok ezen és ezen konkrét nyalábja, így bármely kis sajátosság elvétele a sajátosság-nyaláb önidentitásának elvesztéséhez vezetne. Másként fogalmazva: minden olyan sajátosság, mely megillet egy bizonyos konkrét objektumot, ezen objektum lényegi-esszenciális sajátossága.

Itt mutatkozik meg a szubsztrátum-elmélet és a nyaláb-elmélet döntő különbsége: miközben a nyaláb-elmélet szerint minden egyes sajátosságnak esszenciálisan kell hozzájárulnia a konkrét dologhoz; addig a szubsztrátum-elmélet szerint egyik sajátosság sem esszenciális az individuumra nézvést. Utóbbi elmélet szerint a szubsztrátumnak a sajátosságok teljes felcserélése melletti azonossága garantálja az egyedi dolog önazonosságát is.

Kérdések:

1. Mi alkotja az individuális dolgokat a nyaláb-elmélet szerint?
2. Mit kifogásol a szubsztrátum-elmélet a nyaláb-elméletben?
3. Milyen válasza van a nyaláb-elméletnek a 2. kérdésre adott válaszban megfogalmazott kritikára?

Irodalom:

Loux, Micheal J.: *Metaphysics: a contemporary introduction*, New York-London, Routledge, 2007, 84-107.

Tőzsér János: *Metafizika*, Budapest, Akadémiai, 2009, 63-81.